

MARTA PISAREK
MARTA GARGAŁA

Uniwersytet Rzeszowski

LECH LICHOLAŁ

Politechnika Rzeszowska

POLSKIE OGRODY POKAZOWE JAKO NOWE MIEJSCE DESTYNACJI TURYSTÓW

Abstract: Polish Demonstration Gardens as an Emerging Tourist Destination. One of the directions of cultural tourism is tourism garden. Tourists visit the parks and gardens, historical and contemporary, and show gardens. In Poland there are 10 private gardens show, located in the north and south of the country, which tourists can visit throughout the year or from March to October. The most comprehensive tourist offers are: Garden Hortulus, demonstration gardens Kapias and Japanese Gardens Antoni Pudelko. In the gardens of these, you can learn about various plant arrangements enriched a small landscaping, rest of native and exotic plants, treat yourself and buy the author's cuisine valuable nursery. In addition, these gardens offer a wide range of education. Show garden owners to reach out to a wide audience intensively promote themselves by conducting current and rich in information website, publishing copyright gardening books, folders and active participation at the fair gardening and hiking.

Key words: Demonstration gardens, tourism.

Wstęp

Jednym z kierunków turystyki kulturowej jest turystyka ogrodowa (*garden tourism*). Pawlikowska-Piechotka [2009, s. 217] ten rodzaj turystyki wiąże z fascynacją sztuką ogrodową, w tym zainteresowaniem historią powstania i rozwoju założeń ogrodowych, egzotycznymi roślinami, projektami ogrodów, które są uznane za niezwykle. Destynacjami turystyki ogrodowej są przede wszystkim ogrody otaczające wybitne zabytki architektury monumentalnej (Ogrody Wersalu, Ogrody Alhambry i Taj Mahal, Królewskie Łazienki w Warszawie), a następnie ogrody botaniczne, pomologiczne i arboreta [Czałczyńska-Podolska 2014, s. 133, 139]. Za niszowe, niemniej jednak cie-

szące się coraz większym zainteresowaniem należy uznać ogrody pokazowe (*garden show*), często zamiennie nazywane tematycznymi¹. Ogrody te mogą być jednym z elementów składowych ogrodów botanicznych [<http://arboretumwojswlawa.pl>, www.bolleszasyce.com] lub stanowić samodzielną jednostkę [www.gardenshow.com, <http://melbflowershow.com.au>, <http://grandgardenshow.com>], tak więc ich powierzchnia, zakres tematyczny oraz dodatkowe atrakcje są zróżnicowane.

Celem opracowania było przedstawienie oferty turystycznej polskich ogrodów pokazowych z wyznaczeniem kierunków ich rozwoju. Badania oparto na informacjach uzyskanych bezpośrednio od właścicieli ogrodów pokazowych lub osób odpowiedzialnych za kontakt, jak również materiałach udostępnionych przez te osoby.

1. Liczba i lokalizacja ogrodów pokazowych w Polsce

W Polsce ogrody pokazowe funkcjonujące jako samodzielne obiekty udostępniane turystom w zdecydowanej większości należą do osób prywatnych. Dwa z wymienionych w tab. 1 zostały założone przez fundacje. Najstarszy z ogrodów powstał w 1979, a najmłodszy w 2014 r. (odpowiednio Ogrody pokazowe Kapias i Hortulus Spectabilis). Powierzchnia ogrodów pokazowych jest zróżnicowana od kilkunastu arów (Ogrody japońskie Antoni Pudełko) do kilkudziesięciu hektarów (Ogród w Orlu²). Są one rozmieszczone przede wszystkim na północy i południu Polski.

Ogrody tematyczne w głównej mierze odwiedzane są przez indywidualnych turystów. Jednak istnieją alternatywne formy zwiedzania tego typu „zielonych obiektów”. Biura turystyczne organizują wyjazdy do ogrodów pokazowych Hortulus (np. dla gości sanatoriów w Kołobrzegu), kluby rowerowe proponują trasy do ogrodów w Goczałkowicach czy Marcinkowicach [www.etychy.org/koncerty-imprezy/wycieczka-rowerowa-do-ogrodow-kapiasa-7142.php], a globtroterzy turystykę pieszą do ogrodu w Jarkowie [<https://kopiz.wordpress.com>].

W Polsce można wyróżnić kilka modeli powstawania ogrodów pokazowych. Większość powstała na bazie wcześniej już istniejących szkółek roślin ozdobnych lub gospodarstw ogrodniczych (tab. 2). Po wielu latach pracy z roślinami ozdobnymi właściciele tych firm postanowili podzielić się wiedzą i doświadczeniem z klientami przez aranżacje projektowane poza obrębem szkółek (m.in. Stare ogrody pokazowe Kapias w Goczałkowicach, Ogrody Hortulus w Dobrzycy, Ogrody do zwiedzania w Dankowicach). Z upływem lat dysponentom tych ogrodów przybywało pomysłów i dawało możliwość tworzenia kolejnych dzieł ogrodniczych, jak np. Nowe ogrody pokazowe Kapias, Hortulus Spectabilis w Dobrzycy. Natomiast Ogród japoński w Jarkowie oraz

¹ *Ogrody tematyczne* to ogrody zoologiczne, ogrody botaniczne lub inne parki z określonym tematem wraz z obiektami towarzyszącymi, należącymi do innej kategorii przeznaczenia terenu.

² Od 2010 r. decyzją Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska funkcjonujący jako Ogród Botaniczny.

Ogród Botaniczny w Orlu powstały na prywatnych posesjach, dzięki wyjątkowym zamiłowaniom właścicieli do sztuki ogrodowej i dopiero po kilkunastu latach od ich założenia zostały udostępnione dla zwiedzających. Niezależnie od genezy powstania tych ogrodów, poszerzenie zakresu usług i udostępnienie ich masowemu turystyce nastąpiło w wyniku odpowiedzi na zapotrzebowanie turystyczne. Ogrody pokazowe, których inicjatorami były fundacje (Ogrody pokazowe w Marcinkowie, Rajske Ogrody w Kamionce) od zarania nastawione były na działalność komercyjną, w tym obsługę turystów.

Tabela 1

Wybrane polskie ogrody pokazowe (stan na marzec 2015 r.)

Nazwa	Rok założenia	Pow. (ha)	Właściciel	Lokalizacja
Ogrody pokazowe Kapias	1979	4,5	Bronisław i Wojciech Kapias	Goczałkowice, ul. Świętej Anny 4, woj. śląskie
Ogrody do zwiedzania	1983/2001	1,5	Maciej i Mateusz Milczyński	Dankowice, ul. Podlesie 1, woj. śląskie
Ogrody japońskie Antoni Pudelko	2003	0,18	Antoni Pudelko	Pisarzowice, ul. Ogrodnicza 2, woj. śląskie
Ogród japoński	1980/2003	0,1	Edward Majcher	Jarków 11, woj. dolnośląskie
Ogród na rozstajach	b.d	1,0	Zofia i Tadeusz Kurczynowie	Młodzawy Małe 17, woj. świętokrzyskie
Ogrody Hortulus	1992	4,0	Iwona i Piotr Bigoński	Dobrzyca 76, woj. zachodnio-pomorskie
Hortulus Spectabilis	2014	5,0		
Ogród Botaniczny Orle	1995	37,7 (90,0*)	Maria i Klaudiusz Buzalscy	Orle 35, woj. pomorskie
Frank-Raj – Polskie Ogrody Ozdobne i Szkoła Roślin	2004	2,0	Hubert Kopciowski	Frank, ul. Kociewska 11, woj. pomorskie
Ogrody pokazowe w Marcinkowie – Ogrody Markiewicz	2012	0,3	Fundacja Inkubator Kreatywności	Marcinkowo 33A, woj. warmińsko-mazurskie
Rajski Ogród	2012	5,0	Nidzicka Fundacja Rozwoju „NIDA”	Kamionka 5, woj. warmińsko-mazurskie

*łącznie z jeziorem

Źródło: Badania własne (tab. 1, 2, 4 i 6).

Tabela 2

Oferta handlowo-turystyczna

Obiekt					Dodatkowe atrakcje/ usługi
ogród pokazowy	szkółka	sklep ogrodniczy	gastronomia	plac zabaw	
Ogrody pokazowe Kapias w Goczałkowicach	Szkółka drzew i krzewów	Centrum Ogrodnicze	Restauracja Kapias	Zaczarowany Ogród – plac zabaw	-
Ogrody Hortulus w Dobrzycy	Szkółka roślin ozdobnych	Centrum Ogrodnicze, Market „Ogród i galeria”	Caffebar „Barwinek”	plac zabaw dla dzieci	transport z Kołobrzegu i okolic (Door to Door) w atrakcyjnej cenie
Hortulus Spectabilis w Dobrzycy	-	-	-	-	
Ogród Botaniczny w Orlu	-	-	restauracja w pensjonacie „Neptun”	plac zabaw przy pensjonacie	łowisko wędkarskie, pensjonat
Ogrody do zwiedzania w Dankowicach	Szkółka krzewów ozdobnych	sprzedaż bezpośrednia	kawiarnia	-	-
Ogród japoński w Jarkowie	-	-	-	-	-
Ogród na rozstajach w Młodzawach Małych	Szkółka drzew i krzewów ozdobnych	sprzedaż bezpośrednia	-	-	-
Frank-Raj – Polskie Ogrody Ozdobne w Frankowie	Szkółka krzewów ozdobnych i bylin	sklep ogrodniczy	-	plac zabaw dla dzieci i młodzieży	Ptaszarnia, miniZOO, palmiarnia, replika piramidy egipskiej
Ogrody pokazowe w Marcinkowie – Ogrody Markiewicz	Szkółka roślin ozdobnych	Mini Market z art. ogrodniczym	minikawiarenka z ekologicznymi sokami z ziołowego ogródka	plac zabaw dla dzieci	Motylarnia
Ogrody japońskie Antoni Pudelko w Pisarzowicach	Szkółka roślin ozdobnych	punkt sprzedaży	Herbaciarnia Satomi	-	-
Rajski Ogród w Kamionce	-	sklep „Dom ogrodnika”	-	-	dom pracy twórczej dla dzieci i młodzieży „Niezapominajka”, lapidarium i interaktywny model oczyszczalni ścieków

2. Tematyka, roślinność, zastosowane aranżacje w ogrodach pokazowych

Ogrody Kapias prezentują bogatą ofertę roślinności ozdobnej na terenie dwóch ogrodów modelowych: Starego i Nowego. Ogród Stary składa się z licznych zaułków i zakątków tematycznych (zaułek: holenderki, romantyczny, z fontanną, z hostami) wzbogaconych małą architekturą (altana z bluszczem, z drzew, kryta strzechą). Na uwagę zasługuje sucha rzeka (fot. 1A). Nowy ogród składa się z kilkunastu ogrodów tematycznych (fot. 1B), tj. Wiejski, Zachodzącego słońca, Nad stawem, Wrzosowisko, Czysta, Zima, Staw z altaną, Wąwóz wiosna. Na terenie tego ogrodu znajdują się usypane wzniesienia z tarasami widokowymi. Pod najwyższym punktem widokowym biegnie tunel, w którym ustawiono ławki (miejsce do wypoczynku w upalne dni). Ważne miejsce w ogrodzie zajmuje staw z drewnianą altaną. Budowa ogrodu nie jest jeszcze zakończona, bowiem nieustannie planuje się nowe aranżacje.

Fot. 1. Ogród Kapias. A) Sucha rzeka w Starym Ogródzie, B) Nowy Ogród z domkiem „Smerfów” z roślinnością na dachu.

Źródło: Fot. M. Pisarek.

Ogród japoński w Jarkowie powstał dzięki zmianie ukształtowania terenu, wybudowaniu kaskad i zbiorników wodnych, posadzeniu kilkuset roślin typowych gatunków dla tego typu założeń. W ogrodzie również nie zabrakło małej architektury w stylu japońskim. Spacer po tym ogrodzie przy akompaniamencie wiecznych dzwonek wycisza i wprawia w dobry nastrój do następnych wypadów na szlaki.

Ogród Botaniczny w Orlu położony jest nad jeziorem, które stanowi unikalny zbiornik bardzo głębokiej i chłodnej wody. Na terenie arboretum jest wydzielony kamiennym murem „ogród wodny” z elementami ogrodu chińskiego. Teren podzielony jest kanałami wodnymi. Można tu spotkać interesującą kolekcję roślin karłowatych lub wolno rosnących oraz pięknie przebarwiający się klony. Rosną również piwonie nazwane często chińską różą bez kolców. Między roślinami i skałami poprowadzone

są wijące się przejścia o nawierzchni trawiastej i żwirowej lub z układanych kamieni. Poza ogrodem chińskim znajduje się tutaj bindaż grabowy, jary: różanecznikowy, mokry, tajemniczy, aleje: platanowa, z leszczyny tureckiej, lipowa, z dębu czerwonego oraz las cypryśnika.

Ogrody Frank-Raj zostały podzielone na historyczne, nowoczesne i botaniczne. Ogrody historyczne są replikami w pomniejszonej skali, wybranych najpiękniejszych ogrodów polskich w ich rozwoju historycznym. Ogrody te nawiązują do stylu: modernistycznego, sentymentalno-romantycznego, barokowego (francuskiego, angielskiego), rokokowego, neorenesansowego, średniowiecznego. Ponadto, zaaranżowano ogród wodny, ze skarpą, ogród w stylu japońskim i wiejskim. W ogrodach botanicznych wszystkie aranżacje wykonane są z bylin. Obecnie ogrody mogą poszczycić się kolekcją ok. 900 gatunków i odmian tej grupy roślin. Z bylin urządzano zaułki: ziołowy, traw ozdobnych, rojniki na skalniaku, byliny ceniolubne w otoczeniu drzew, byliny światłolubne na otwartej przestrzeni, rośliny niskie w aranżacji dywanowej oraz byliny wodne w środowisku bagiennym, w wodzie płytkiej i głębokiej.

Ogrody pokazowe w Marcinkowie to zespół 10 wewnątrz ogrodowych, w których można zapoznać się z aranżacjami roślinnymi w stylu ogrodu śródziemnomorskiego, nowoczesnego, japońskiego, wiejskiego, a także z ogrodami: traw, białym, skalnym, z fontanną, z różanką i dla zakochanych. Dodatkową atrakcją jest ogród na dachu.

W Rajskim ogrodzie można zobaczyć różne zakątki: ogród leśny, ziołowy, wrzosowisko, rosarium, sad, kwietne łąki, a ponadto poletko zbożowe, rajską winnicę, labirynt i ogród wiatru. W ogrodzie wiatru zlokalizowanym na usypanym wzgórzu można odpocząć przy kamiennym stole w otoczeniu różnych gatunków traw i setką wirujących na wietrze wiatraków. W ogrodach, takich jak np. rajską spiżarnia i ogród motylkowy zastosowano gatunki roślin stanowiące pożywienie i miejsce bytowania dla wielu ptaków i owadów.

Ogrody japońskie Antoni Pudelko przedstawiają dwa style: Tysukiyama z małymi pagórkami, kamieniami symbolizującymi góry, stawami naśladowującymi morza i jeziora oraz Karesansui styl suchego ogrodu ze żwirem przedstawiającymi wodę, głazami wyobrażającymi wyspy i grabionym pisakiem inwitującym uderzające w nie fale. W zastosowanej roślinności dominują gatunki w kolorze zielonym, a kwiaty stanowią tylko pojedynczy akcent (azalia japońska, kolon palmowy, magnolia wiśnia, piwonie). Całość uzupełniają kamienne latarnie i ścieżki ułożone z pojedynczych płaskich kamieni.

Ogrody do zwiedzania Milczyńskich można podzielić na cztery kategorie: ogród wodny ze skarpą, ogród średniowieczny, grabowy tunel oraz ogrody modelowe. W 18 ogrodach modelowych pokazano zaułki typu romantyczny, różany, owocowy, miejski, itp. Specyficzną przestrzenią jest trawnik angielski – miejsce piknikowe, na które serdecznie zapraszani są goście przez tabliczkę z napisem: Prosimy o deptanie trawy!

Ogród na rozstajach to ogród trzypoziomowy, na którym rośnie ponad 3 tys. gatunków drzew, krzewów bylin, w tym wiele roślin egzotycznych i rzadkich. Dużą

atrakcją tego miejsca są oczka wodne z bogatą kolekcją nenufarów, zaś panoramę ogrodu można oglądać ze specjalnych punktów widokowych. Na terenie ogrodu rozmieszczone są liczne rzeźby wykonane przez właściciela (głównie drewniane, ale spotkać można także kamienne).

Ogrody Hortulus (fot. 2) zostały zaprojektowane na obszarze blisko 5 ha. W ogrodach tych wykonano 28 zaułków tematycznych, które można podzielić na ogrody klasyczne (np. francuski, angielski), ogrody naturalistyczne (np. leśny, wrzosowisko, wodny, skalny), ogrody zmysłu (np. dźwięku, zapachu, kolorów), ogród japoński i ścieżkę głazów. Na uwagę zasługuje ogród w stylu Gaudiego (fot. 2B). W całym ogrodzie rośnie ponad 6 tys. gatunków i odmian, w tym egzotyczne i unikalne.

Fot. 2. Ogród Hortulus. A) Zakątek Ogień i Purpura B) Zakątek w stylu Gaudiego

Źródło: Fot. M. Pisarek.

Hortulus Spectabilis (z łac. *spektakularny*) jest nowym przedsięwzięciem państwa Bigońskich, właścicieli PPHU Hortulus w Dobrzycy docelowo obejmującym obszar 30 ha. W ogrodzie tym znajduje się największy na świecie labirynt grabowy, w centrum którego umieszczono dziewiętnastometrową wieżę o kształcie łańcucha DNA, z platformą widokową na wysokości 50 n.p.m. Labirynt otoczony jest 5-ha ogrodem, w którym umieszczono: kamienny krąg oraz dolmen, ogrody cztery „pory roku” i „kalendarz celtycki”, angielskie rabaty bylinowe, rozarium, ogrody węzłowe, topiary bukszpanowe. W przyszłości w ogrodzie Hortulus Spetabilis będzie można zwiedzać kolejne ogrody rozmieszczone wokół jeziora o powierzchni 3 ha.

3. Elementy wzbogacające produkt turystyczny – ogrody pokazowe

Podstawową działalnością ogrodów pokazowych jest udostępnianie ich zwiedzającym. Niemniej jednak zgodnie z obowiązującymi trendami większość ogrodów

dysponuje elementami wzbogacającymi produkt turystyczny [Kaczmarek *et al.* 2002, s. 45; Mazurek, Kasperska 2014, s. 116; Seweryn 2005, s. 75]. Jak wynika z danych zamieszczonych w tab. 2 na terenie znacznej liczby ogrodów znajdują się obiekty handlowe i gastronomiczne, place zabaw i inne atrakcje. W Ogrodach pokazowych Kapias w Goczałkowicach i Ogrodach Hortulus w Dobrzycy funkcjonują duże Centra Ogrodnicze z bogatą ofertą materiału szkółkarskiego pochodzącego z własnych szkółek, nawozów, środków ochrony roślin, drobnego sprzętu ogrodniczego i dekoracji ogrodowych. Przy innych ogrodach działają niewielkie punkty sprzedaży materiału szkółkarskiego i sztukaterii ogrodowej. Właściciele sklepów zadbali o ich niebanalny wystrój, co sprawia że punkty handlowe stają się swoistymi ogrodami pokazowymi (fot. 3).

Fot. 3. Aranżacja obiektów handlowych A) dekoracyjne skrzynie wśród eksponowanych sadzonek w Ogrodzie Japońskim Pudełko B) żywy dach centrum ogrodniczego w Ogrodach Kapias

Źródło: Fot A) M. Gargała, B) M. Pisarek.

Na terenie niektórych ogrodów pokazowych znajdują się obiekty gastronomiczne, przede wszystkim kawiarnie/herbaciarnie, a w mniejszej liczbie restauracje (tab. 2). Na szczególną uwagę zasługuje oferta minikawiarni w Ogrodach pokazowych w Marcinkowie oraz Herbaciarnia Satomi w Ogrodach japońskich Antoniego Pudełko w Pisarzowicach (fot. 4A). W minikawiarni można zakupić ekologiczne soki wyprodukowane z lokalnego surowca, a w herbaciarni napić się herbat z całego świata w orientalnej atmosferze. Również należy wspomnieć o Restauracji Kapias (fot. 4B), w której szef kuchni komponuje menu nawiązujące do magii ogrodów, a za swoją działalność kulinarną zdobywa liczne nagrody³. Menu i wystrój restauracji zmienia się wraz z porami roku.

³ Na przykład na Festiwalu Śląskich Smaków I miejsce, statuetka „Złoty Durszlak 2014” oraz tytuł: „Ekspert Śląskich Smaków 2014”.

Fot. 4. A) Herbaciarnia Satoni w Piszczowicach, B) Restauracja-Cafe Kapias w Goczałkowicach
 Źródło: Fot. M. Gargała.

Lokalizacja obiektów gastronomicznych na terenie ogrodów pokazowych umożliwia wypoczynek również poza sezonem wegetacji roślin (tab. 3). Łączenie pobytu w ogrodach pokazowych i degustacji serwowanych posiłków całoroczne przez cały rok jest możliwe przede wszystkim w ogrodach japońskich w Piszczowicach.

Tabela 3

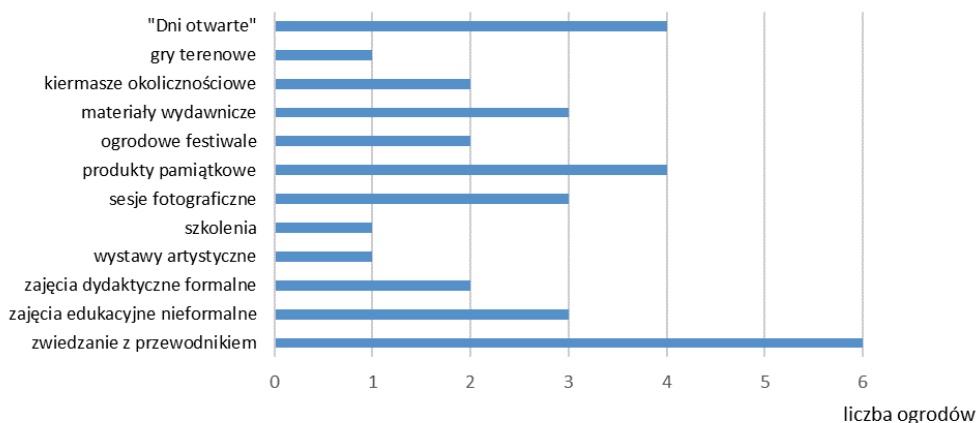
Terminarz zwiedzania analizowanych Ogrodów pokazowych

Nazwa ogrodu	Terminarz zwiedzania											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Ogrody Hortulus w Dobrzycy												
Ogród Botaniczny w Orlu												
Frank-Raj-POO w Frankowie												
Ogrody Japońskie A. Pudełko w Piszczowicach												
Ogrody pokazowe Kapias w Goczałkowicach												
Ogrody do zwiedzania w Dankowicach												
Ogród na rozstajach w Młodzawach Małych												
Hortulus Spectabilis w Dobrzycy												
Rajski ogród w Kamionce												
Ogród japoński w Jarkowie												
Ogrody Markiewicz w Marcinkowicach												
ogrody otwarte dla zwiedzających	ogrody zamknięte dla zwiedzających											

Źródło: Opracowanie własne na podstawie stron internetowych Ogrodów (tab. 3 i 5).

Elementem składowym, ściśle wkomponowanym w ogrody pokazowe w Marcinkowie jest „Motylarnia. Hodowla motyli mazurskich łąk” (tab. 2), której założenie możliwe było tylko dzięki stworzeniu na terenie ogrodu odpowiednich siedlisk pozwalających na rozwój i obserwacje owadów. Motylarnia powstała ze środków darczyńców [<http://polakpotrafi.pl/projekt/motyle-mazurskich-lak>]. W innych ogrodach akcentem zoologicznym są miniZOO, ptaszarnia, łowisko.

Seweryn [2005, s. 75] podaje, że produkt turystyczny powinien być ciągle doskonalszy i rozwijany w celu satysfakcjonującego zaspokojenia potrzeb nabywców. Ten sposób komponowania jest domeną innowacyjności. Z badań własnych wynika, że większość właścicieli analizowanych ogrodów pokazowych zadbała o bogatą ofertę spędzenia wolnego czasu. Poza spacerami wśród roślinności w doskonale zaaranżowanej przestrzeni, które w większości ogrodów można odbywać przez cały rok (tab. 3), istnieje możliwość uczestnictwa w cyklicznych imprezach festiwalowych, formalnych i nieformalnych zajęciach edukacyjnych, grach terenowych, wystawach artystycznych (ryc. 1).

Ryc. 1. Oferta dla turystów odwiedzających ogrody pokazowe

Źródło: Badania własne.

Ogród nie żyje tylko w dzień, lecz rządzi się swymi prawami przyrody również nocą. Raz w roku, w pierwszą sobotę lipca, o zmroku turyści są zapraszani na nocne zwiedzanie z przewodnikiem Ogrodu pokazowego Kapias w Goczałkowicach. Nocny spacer to tajemnicza opowieść o roślinach w innej niż zazwyczaj atmosferze oraz pokaz iluminacji świetlnych [www.kapias.pl]. Pomysł został zaczerpnięty z Nocy Muzeów, imprezy dobrze przyjętej przez odbiorców w całej Europie [Szeląg 2008, s. 302]. Obecnie poza nocnym zwiedzaniem muzeum i ogrodów można w godzinach nocnych wyjść do teatrów [<http://krakow.naszemiasto.pl>], kin [<https://multikino.pl>], a nawet kościołów [www.nocekosciolow.pl], jak również zwiedzać zabytki wielu miast [www.kazimierzdolny.pl, <http://oborniki.naszemiasto.pl>].

„Dni otwarte” organizowane przez trzy blisko siebie zlokalizowane ogrody pokazowe: Ogrody Kapias w Goczałkowicach, Ogrody japońskie Antoni Pudelko w Pisarzowicach, Ogrody Milczyńskich w Dankowicach oraz centrum ogrodnicze Eugeniusza Pudelka w Pisarzowicach⁴ odbywają się w jednym majowym terminie. Na imprezę obok turystów przyjeżdżają licznie osoby z branży oraz dziennikarze z kraju i zagranicy co jest wspaniałą promocją firmy. Podczas tej imprezy w ogrodach i przylegających do nich szkółkach odbywają się pokazy produkcji sadzonek roślin ozdobnych, warsztaty projektowania ogrodów i liczne konkursy z nagrodami [Cecot 2005, s. 38]. W lipcu na terenie śląskich ogrodów pokazowych odbywa się kolejna impreza typu „otwarte drzwi” pod nazwą „Zielone wakacje”. Program imprezy szczególnie skierowany jest do rodziców i ich dzieci.

Ciekawą inicjatywą związaną z turystyką ogrodową było opracowanie przez Beskidzkie Towarzystwo Cyklistów, Wilamowskiego szlaku ogrodów, którego otwarcie nastąpiło 29.06.2014 r. Jest to trasa rowerowa o długości 26 km przebiegająca przez miejscowości: Pisarzowice, Hecznarowice, Wilamowice, Dankowice, Stara Wieś. Na trasie tej udostępniane są turystom obiekty związane z ogrodnictwem, w tym również 2 ogrody pokazowe: Szkołka Krzewów Ozdobnych Pudełek w Pisarzowicach, Ogrody japońskie Antoni Pudelko, Szkołka Krzewów Ozdobnych Kubiczek w Pisarzowicach, Szkołka Krzewów Ozdobnych i Ogrody do zwiedzania Milczyński w Dankowicach [www.btcbb.pl/565,galeria.html]. Atutem tego szlaku jest możliwość obcowania z unikatową kulturą i językiem wilamowskim [www.revitalization.al.uw.edu.pl].

Kilka ogrodów pokazowych przygotowało specjalną ofertę skierowaną do dzieci i młodzieży, umożliwiającą na ich terenie przeprowadzenie formalnych i nieformalnych zajęć dydaktycznych. Tego typu zajęcia z powodzeniem realizowane są od lat w ogrodach botanicznych i arboretach podlegających uczelniom wyższym [Banaszcak 2005, s. 22-28].

Na specjalnie opracowane lekcje przyrody zapraszają wycieczki szkolne Ogrody Hortulus w Dobrzycy. Na terenie ogrodu wykonano ścieżkę edukacyjną, z dedykowanym dzieciom programem i materiałami edukacyjnymi. Przygotowano gotową kartą pracy dla uczniów, za pomocą której można usystematyzować wiedzę praktyczną zdobytą w plenerze [www.hortulus.com.pl].

Ogrody pokazowe w Marcinkowie należą do ogólnopolskiej sieci zagród edukacyjnych [www.zagrodaedukacyjna.pl] i prowadzą zajęcia ekologiczne z dziećmi ze szkół i przedszkoli. Pod kierunkiem animatora wykonywane są prace artystyczne związane z ochroną środowiska przyrodniczego, które dzieci zabierają ze sobą do domu, jako pamiątkę z pobytu w zagrodzie, a ponadto zwiedzają z przewodnikiem ogrody pokazowe i motylarnię. Inną formą edukacji w ogrodach w Marcinkowie są Zielone Klasy, czyli lekcje przyrody w plenerze. Bezpośredni kontakt z przyrodą oraz wyjątkowo ciekawie opracowane tablice dydaktyczne przez pracowników

⁴ Podczas Dni otwartych tradycyjnie trwa tam „Święto Kwitnącej Azalii”.

z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego sprawiają, że lekcje w ogrodzie stają się urozmaicheniem dnia nauki w szkole [<http://rajskiogrod.org.pl>].

Bogata ofertę zajęć dla dzieci i młodzieży proponuje Rajski Ogród. Należy wymienić lekcje przyrodnicze, lekcje tematyczne, grę terenową „Rajskie Abecadło”. Podczas lekcji przyrodniczej odbywa się spacer po ścieżce edukacyjnej w „zakątku leśnym”. Na trasie do zakątka dzieci z przewodnikiem obserwują ptaki w „rajskiej spizarni”, owady na „kwietnej łące” i wrzosowisku. Ponadto, mogą dotknąć, wachać i smakować rośliny na ścieżce zmysłów i ogrodzie ziołowym. Lekcje tematyczne to spacer wybraną trasą w Rajskim Ogrodzie, pogadanki przy tablicach edukacyjnych, rozwiązywanie zagadek, poznawanie ciekawostek przyrodniczych. Można wybrać dowolny temat spośród następujących lekcji: rośliny ziołowe, mieszkańcy kwietnej łąki, motyle Polski, życie w stawie, pracowite pszczoły, tajemnice labiryntu, rośliny biblijne.

W Rajskim Ogrodzie można uczestniczyć w grze terenowej „Rajskie abecadło”. Celem gry, zaprojektowanej w atrakcyjnej formie questu, jest poznawanie różnych gatunków roślin i owadów występujących w tym ogrodzie. Gra polega na odnalezieniu skarbu ukrytego w jednym z zakątków Rajskiego Ogrodu. Gracze otrzymują mapki oraz zaszyfrowane w wierszach pytania – zagadki do rozwiązania. Odgadnięte hasło wskaże miejsce ukrycia skarbu.

Ogrody pokazowe: Kapias, Hortulus i Frank-Raj mają własne pozycje wydawnicze skierowane do różnej grupy odbiorców (tab. 4). Podczas pobytu w Ogrodach Kapias można zakupić serie broszurkowych bajek dydaktycznych „Marysia poznaje świat roślin” i biuletyny informacyjne – „Warto wiedzieć” oraz Ogrodowe co nieco”. Bardzo ciekawą publikację, nie tylko dla ogrodników, napisała Bigońska [2013], właścicielka ogrodów Hortulus – „Hortulus Ogrody Marzeń – Marzenie Spełnione”. Natomiast firmy Hortulus i Frank-Raj dla turystów w celu dobrej komunikacji po ogrodach wydały przewodniki (odpowiednio: „Sekrety ogrodów” i „Przewodnik po ogrodach”), które za niewielką opłatą można zakupić w kasie ogrodów.

Tabela 4

Oferta wydawnicza ogrodów pokazowych

Nazwa	Ogrody Kapias	Ogrody Hortulus	Frank-Raj – Polskie Ogrody Ozdobne
książki branżowe	-		-
przewodnik	-		
bajki dla dzieci	+	-	-
biuletyn informacyjny	+	-	-
ulotki promocyjne	+	+	+
kalendarz	-	+	-
pocztówki	+	+	+

4. Ogrody pokazowe w Internecie

Współcześnie Internet stał się pełnowartościowym medium komunikacyjnym i reklamowym [Małecki 2008, s. 2, www.web.gov.pl/g2/big/2009_03/3570a-391605a8575fa475bad543eb2fd.pdf]. W turystyce stanowi on ważne uzupełnienie w walce o dotarcie do konsumenta. Jak podaje Kachniewska [2013, s. 24] pojawienie się nowych mediów w powiązaniu z charakterem i nawykami współczesnego konsumenta, wymuszają gruntowne zmiany w sposobie postrzegania komunikacji rynkowej, kontaktach z odbiorcami przekazu marketingowego i każą zweryfikować pojmowanie funkcji nadawcy i odbiorcy komunikatów. Wśród analizowanych ogrodów pokazowych wszystkie posiadają własną stronę internetową (tab. 5).

Tabela 5

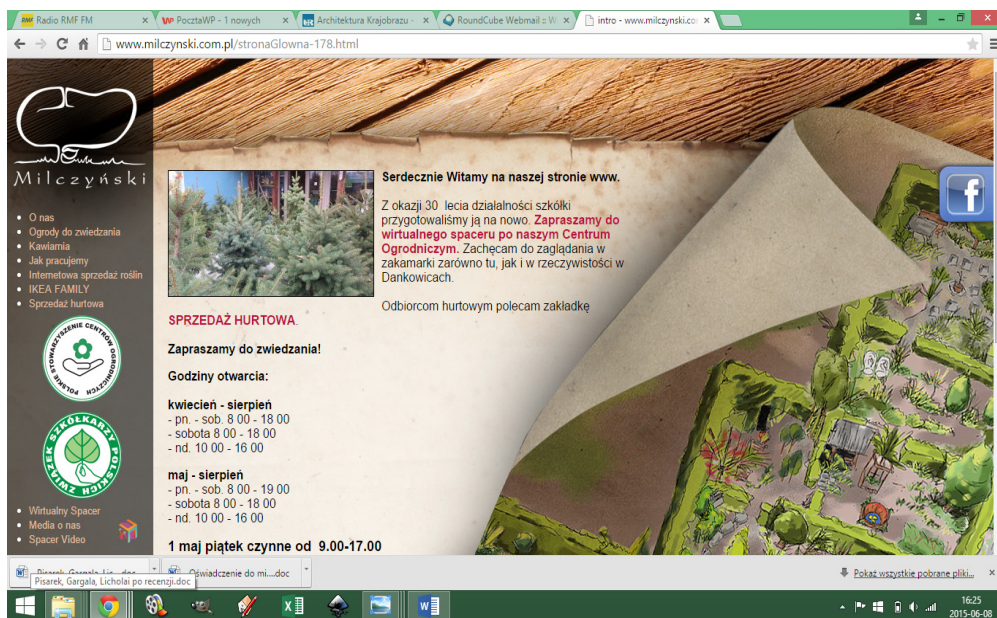
Informacje dostępne na stronach internetowych ogrodów pokazowych

Strona www ogrodu	I	II		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	X
		A	B										
www.kapias.pl	8	+	+	+	+	+	+	+	-	-	+	-	-
www.hortulus.com.pl	12	+	-	+	-	-	+	-	+	+	+	-	+
www.ogrody-labirynt.com.pl	1	-	-	+	-	-	-	-	-	-	+	-	+
www.ogrod-orle.pl	2	+	+	-	+	-	-	-	-	-	+	+	+
www.milczynski.com.pl	1	+	+	+	+	-	-	+	+	-	+	+	+
www.ogrod-japonski.republika.pl	1	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-
www.ogrodnarozstajach.zsrchroberz.pl	1	+	-	+	-	-	-	-	-	-	+	-	+
www.frank-raj.pl	1	+	-	+	-	-	-	-	-	-	+	-	+
www.ogrodymarkiewicz.pl	1	+	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-	+
www.pudelko.com.pl	5	+		+	-	-	-	-	+	-	+	-	+
www.rajskiogrod.org.pl	1	+	-	+	-	-	-	-	-	-	+	-	+

Objaśnienia: I – liczba języków; II – galeria, A – zdjęć, B – filmów; III – Portale społecznościowe; IV – kanał *you tube*, V – Newsletter; VI – katalog roślin *on-line*; VII – porady *on-line*; VIII – sklep *on-line*; IX – blog ogrodnika; X – dojazd; XI – wirtualny spacer; X – cennik usług

Grafika i funkcjonalność są zróżnicowane, niemniej jednak poruszanie się po tych stronach jest niemal intuicyjne. Dzięki temu potencjalny klient – turysta może szybko uzyskać podstawowe informacje na temat terminów otwarcia ogrodów dla zwiedzających, cennik biletów, a także możliwości dodatkowych atrakcji związanych z biernym i aktywnym odpoczynkiem. O użyteczności stron www może świadczyć liczba ich odwiedzin. Imponujący wynik osiągnęła strona www.hortulus.com.pl wynoszący w 2013 r. 6,7 mln [Mazurek, Kasperska 2014, s. 120]. Poza firmą Hortulus licznik odwiedzin jest zainstalowany na stronie ogrodu japońskiego w Jarkowie, który w marcu 2015 r. wskazywał 7,5 tys. wejść [<http://ogrod-japonski.republika.pl>].

Z informacji umieszczonych na stronach internetowych ogrodów potencjalni turyści mogą się dowiedzieć, jak dojechać w wybrane miejsce, dzięki umieszczonym tam mapom. Większość omawianych ogrodów promuje się przez galerię zdjęć, a tylko niektóre dodatkowo przez filmy i wirtualny spacer (tab. 5, fot. 5). Również w badaniach stron internetowych gospodarstw agroturystycznych na Podkarpaciu Pisarek *et al.* [2013, s. 57] wykazała małe zainteresowanie promowaniem produktu turystycznego, w tym przypadku kwater, przez obraz przetworzony za pomocą najnowszych programów (wirtualny spacer, panorama sferyczna, panorama HD).

Fot. 5. Rzut strony internetowej Ogrodów do zwiedzania Milczyńskich w Marcinkowicach
Źródło: www.milczyński.com.

Strona internetowa Ogrodów do zwiedzania Milczyńskich w Marcinkowicach jest wirtualną wizytówką firmy, ponieważ pozwala w sposób interaktywny przemieszczać się w różne części ogrodu. Wirtualny spacer przybliży poszczególne sekwencje ogrodu, a opisy poszczególnych stref pełnią funkcję informacyjną, jak również dydaktyczną.

Dodatkowym atutem informacji umieszczonych na stronach jest możliwość przeprowadzania porad ogrodniczych *on-line* i zakupu roślin przez Internet, a na witrynie Ogrodów Hortulus również sprawdzenie warunków meteorologicznych w ogrodzie w czasie rzeczywistym.

Coraz częstszym sposobem komunikacji z turystami się portale społecznościowe. Z danych zawartych w tab. 5 wynika, że do tej pory tylko strony www dwóch

ogrodów nie mają połączeń z tymi witrynami. Równie istotnym elementem cyfrowego przekazu informacji jest dostępność do odbiorców poza granicami kraju. Bogatą ofertę językową stron www mają ogrody Hortulus (12 języków), a wyróżniającą się spośród pozostałych Ogrody Kapias (8 języków) i Ogrody Japońskie A. Pudelko (5 języków) (tab. 5).

5. Znaczenie ogrodów pokazowych w turystyce

W gospodarce rynkowej odznaczającej się dużą, często trudno przewidywalną zmianą otoczenia oraz intensyfikacją konkurencji spowodowaną globalizacją, utrzymanie nieustannej przewagi konkurencyjnej przez przedsiębiorstwa jest coraz trudniejsze [Sawicki 2009, s.11]. Według aktualnych trendów do ważnych działań marketingowych firmy należy przyjęcie strategii zmierzającej do utworzenia produktu markowego. Marka pozwala identyfikować produkt, odróżniać go od masy innych ofert rynkowych, daje gwarancję jakości, a nawet dla pewnych grup konsumentów pozwala na podkreślenie swojej osobowości w społeczeństwie [Marczak, Borzyszkowski 2011, s. 6].

Budowanie, tworzenie markowego produktu turystycznego jest procesem długotrwałym i skomplikowanym. Mazurek i Kasperska [2014, s.115] Ogrody Hortulus w Dobrzycy uznały za markowy produkt, udowadniający, że jest produktem:

- unikatowym, kojarzonym z konkretnym miejscem – rozpoznawalny w branżach ogrodniczych, turystycznych i pokrewnych;
- rozpoznawalnym dzięki nazwie, znakom graficznym, hasłom użytym do jego wyróżnienia i promocji;
- kompleksowym – o szerokiej, ale zintegrowanej ofercie skierowanej do wymagającego klienta;
- autentycznym, naturalnie związanym z regionem.

Potwierdzeniem tej tezy mogą być liczne nagrody, jakie otrzymują właściciele firmy. W 2014 r. Ogrody Tematyczne Hortulus i Ogrody Hortulus Spectabilis otrzymały wyróżnienie w konkursie na Najlepszy Produkt Turystyczny. Nagroda została wręczona podczas XXV Targów Regionów i Produktów Turystycznych Tour Salon w Poznaniu i jest najbardziej prestiżowym wyróżnieniem, jakie można otrzymać w branży turystycznej [www.pot.gov.pl/nowosci/l/wiadomosci/wiadomosci-z-pot/certyfikaty-2014-polskiej-organizacji-turystycznej-rozdane]. Jest to już drugie wyróżnienie dla Ogrodów Hortulus w Dobrzycy. Pierwsze zostało przyznane w 2007 r. [www.hortulus.com.pl]. Określiły go również bezkonkurencyjnym, uznając że jest jedynym tego rodzaju ogrodem udostępnionym turystom do zwiedzania.

Z badań własnych wynika, że możemy analizowane ogrody podzielić na 4 grupy pod względem zaawansowania w budowaniu marki (tab. 6).

Podział ogrodów pokazowych według zaawansowania w budowaniu własnej marki

Etap budowania marki			
„0”	początkowy	średnio zaawansowany	wysoko zaawansowany
Ogród japoński w Jarkowie	Ogrody pokazowe w Marcinkowie – Ogrody Markiewicz	Frank-Raj – Polskie Ogrody Ozdobne w Frankowie	Ogrody pokazowe Kapias w Goczałkowicach
Ogród na rozstajach w Młodzawach Małych	Rajski Ogród w Kamionce	Ogrody do zwiedzania w Dankowicach	Ogrody Hortulus i Hortulus Spectabilis w Dobrzycy
		Ogród Botaniczny w Orlu	Ogrody japońskie Antoni Pudełko w Pisarzowicach

Do grupy produktów rozpoznawalnych obok Ogródu Hortulus i Hortulus Spectabilis w Dobrzycy należy zaliczyć dwa ogrody położone na południu Polski – Ogrody pokazowe Kapias w Goczałkowicach oraz Ogrody japońskie Antoni Pudełko w Pisarzowicach. Wszystkie te markowe produkty działają stymulująco na popyt na inne, lokalne atrakcje turystyczne, jak również przez swoją obecność podnoszą poziom życia mieszkańców (np. w Ogrodach Hortulus pracuje ponad 100 osób, nie licząc uczniów i studentów praktykantów). Stanowią inspirację dla odwiedzających, którzy w swoich przydomowych ogrodach realizują podpatrzone na ekspozycjach aranżacje za pomocą zakupionych roślin i małej architektury. Ogrody położone w woj. warmińsko-mazurskim: Ogrody pokazowe w Marcinkowie i Rajski Ogród w Kamionce są produktami turystycznymi bardzo młodymi, umiejscowionymi w rejonie najwyższego bezrobocia i emigracji ludności. Wieś Kamionka to zaledwie kilka zrujnowanych bloków zbudowanych za czasów świetności PGR-ów. W celu pobudzenia aktywności społecznej ogrody zakładane były przy znacznym współudziale lokalnej społeczności opierając się na wcześniejszych doświadczeniach [Wacięga 2011, s. 82]. Ponadto, do promocji szczytnego przedsięwzięcia wykorzystano nowoczesne narzędzia, w tym m.in. Motylarnie zakładano ze środków darczyńców w ramach akcji Polak potrafi [<http://polakpotrafi.pl>]. Należy oczekiwać, że darczyńcy w krótkim czasie odwiedzą ogrody pokazowe i Motylarnie, aby zobaczyć efekty pracy ludzi, którym powierzyli swoje fundusze. Ożywienie gospodarcze peryferyjnych regionów przez turystykę jest działaniem obecnie często praktykowanym i to z sukcesem [Czapiewska 2011, s. 91]. Ogród pokazowy w Marcinkowie zbiera już nagrody, bowiem w 2014 r. znalazł się w gronie 25 atrakcji turystycznych Warmii i Mazur [www.ogrodymarkiewicz.pl].

Zakończenie

Dla człowieka ogród jest wspaniałym miejscem do życia, a jednocześnie zaproszeniem skierowanym do piękna, starannie przygotowanym. Dlatego też turysta chętnie odwiedza parki i ogrody zarówno te historyczne, jak i współczesne. Ogrody pokazowe pozwalają zaczerpnąć inspiracji do aranżowania własnych ogrodów przydomowych, ale jak wykazano w niniejszym opracowaniu przede wszystkim są miejscem odwiedzanym przez turystów. Z badań Czałczyńskiej-Podolskiej [2014, s. 136, 142] wynika, że turyści chętnie wypoczywają w ogrodach zażywając spacerów i kąpieli słonecznych. Analizowane ogrody pokazowe mają również bogatą ofertę edukacyjną dla dzieci i młodzieży szkolnej. Niektóre polskie prywatne ogrody pokazowe można uznać za produkty markowe, znane szerokiej grupie osób. Dają one podstawę do zakładania kolejnych autorskich ogrodów, zachęcających turystów do ich odwiedzania [<http://hellerowka.pl>].

Literatura

- Banaszczak P., 2005, *Działalność edukacyjna polskich ogrodów botanicznych*. „Biuletyn Ogrodów Botanicznych”, nr 14.
- Bigońska I., 2013, *Hortulus Ogrody Marzeń – Marzenie Spełnione*. Wyd. PWN, Warszawa.
- Cecot A., 2005. *W dbałości o strategiczne rynki*. „Szkółkarstwo”, nr 4.
- Czałczyńska-Podolska M., 2014, *Utilization and Preservation of Historic Gardens and the Development of Garden Tourism*. „Technical Transactions Architecture”, nr 5A.
- Czapiewska G., 2011, *Ożywienie gospodarcze peryferyjnych regionów poprzez turystykę*. „Barometr Regionalny”, 3(25).
- Kachniewska M., 2013, *Potrzeby współczesnego prosumenta jako determinanta rozwoju nowych narzędzi komunikacji rynkowej*, [w:] *Komunikowanie i doradztwo w turystyce wiejskiej*, K. Krzyżanowska (red.). SGGW, Warszawa, CDR w Brwinowie oddział w Krakowie.
- Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B., 2002, *Produkt turystyczny*. „Turystyka i Hotelarstwo”, nr 1.
- Małecki B., 2008, *Marketing i reklama w Internecie*. Wyd. PARP, Warszawa.
- Marczak M., Borzyszkowski J., 2011, *Lokalne markowe produkty turystyki kulturowej – analiza funkcjonowania na przykładzie „Kraina w Kratę” oraz Centrum Edukacji i Promocji Regionu w Szymbarku*. „Turystyka Kulturowa”, nr 11, www.turystykakulturowa.org.
- Mazurek J., Kasperska E., 2014, *Markowy produkt turystyczny regionu na przykładzie ogrodów tematycznych Hortulus w Dobrzycy*. „Zeszyty Naukowe Wydziału Nauk Ekonomicznych Politechniki Koszalińskiej”, nr 18.
- Pawlikowska-Piechotka A., 2009, *Turystyka ogrodowa w zabytkowych parkach i ogrodach*. „Problemy Ekologii”, t. 13, nr 4.
- Pisarek M., Bienia B., Brągiel E., Dykiel M., 2013, *Wykorzystanie Internetu w promocji wiejskiej bazy noclegowej w woj. podkarpackim*, [w:] *Komunikowanie i doradztwo... op. cit.*
- Sawicki B., 2009, *Kreowanie marki w agroturystyce i turystyce wiejskiej*, [w:] *Marka wiejskiego*

- produktu turystycznego*, P. Pilch (red.). Wyd. Akademii Morskiej, Gdynia.
- Seweryn R., 2005, *Produkt turystyczny i wyznaczniki ich atrakcyjności*. „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie”, nr 697.
- Szeląg M., 2008, *Noc muzeów w opiniach publiczności*. „Muzealnictwo”, 49.
- Wacięga S., 2011, *Przedsiębiorczość obywatelska w działalności wioski tematycznej*. „Folia Pomer. Univ. Technol. Stetin., Oeconomica”, nr 288 (64).

Strony Internetowe:

- <http://arboretumwojslawice.pl>.
- <http://grandgardenshow.com>.
- <http://krakow.naszemiasto.pl>
- <http://melbflowershow.com.au>.
- <http://oborniki.naszemiasto.pl>.
- <http://polakpotrafi.pl/projekt/motyle-mazurskich-lak>.
- <https://kopiz.wordpress.com>.
- <https://multikino.pl>.
- www.bolestraszyce.com.
- www.btcbb.pl/565,galeria.html.
- www.etychy.org/koncerty-imprezy/wycieczka-rowerowa-do-ogrodow-kapiasa-7142.php.
- www.frank-raj.pl.
- www.gardenshow.com.
- www.hortulus.com.pl.
- www.kapias.pl.
- www.kazimierzdolny.pl.
- www.milczynski.com.pl.
- www.nocekosciolow.pl.
- www.ogrod-japonski.republika.pl.
- www.ogrodnarozstajach.zsrchroberz.pl.
- www.ogrod-orle.pl.
- www.ogrody-labirynt.com.pl.
- www.ogrodymarkiewicz.pl.
- www.pot.gov.pl/nawosci/l/wiadomosci/wiadomosci-z-pot/certyfikaty-2014-polskiej-organizacji-turystycznej-rozdane.
- www.pudelko.com.pl.
- www.rajskiogrod.org.pl.
- www.revitalization.al.uw.edu.pl.
- www.zagrodaedukacyjna.pl.